

baptismum regeneramur in filios Dei: sed hæc regeneratio fit mediante prædicatione et fide. Quare hic sensus in primo includitur, estque genuinus et sublimis, præsertim quia in regeneratione et adoptione hæc celestis non tantum datur nobis gratia Christi, sed et personaliter ipse Christus, æque ac Pater et Spiritus Sanctus, ut vere simus «divine consortes naturæ» per ipsam deitatem, quæ nobis communicatur, et in anima nostra quasi in templo inhabitat, de quo plura II Petri 1, 4.

Moraliter nota quanta sit dignitas hujus regenerationis qua renascimur filii Dei. Audi Christum, Joan. cap. 1, vers. 12: «Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.» Audi S. Chrysostomum in cap. vi ad Galatas: «Natura nostra que senio peccati inveteraverat, repente baptismi lavacro renovata est, non aliter quam si denovo esset condita.» Audi S. Cyrillum Alexandrinum, lib. II in Joan., cap. XIII: «Natum ex Spiritu spiritum hominis dicimus, non quia ex eo secundum naturam est, sed quia per ipsum ad Deum reformati ac proprio ejus caractere insigniti, ad suam, ut sic dixerim, qualitatem animo transfusamur.» Audi S. Basilium, hom. De Baptismo: «Sicut quod secundum carnem natum est ex aliquo, tale est quale id ex quo natum est: ita et nos ex Spiritu nati spiritus sumus.»

Quocirca Christiani jam baptismo renati et filii Dei effecti, cogitent se mortuos peccatis, vivere debere Deo secundum spiritum instar angelorum. «Per baptismi operationem, ait S. Ambrosius in cap. XXIII Numer., moriuntur homines culpæ veteri et iniquorum operibus, ut in novitatem vite in consortio justorum transfigurati, in eorum mores resurgant.» Et Oplatus Milevitanus, lib. V Contra Parmenium: «Est, ait, baptismus virtutum vita, criminum mors, nativitas immortalis, celestis regni comparatio, innocentie portus, peccatorum naufragium.» S. Cyprianus, lib. II, epist. ad Donat.: «Postquam, ait, undæ genitalis auxilio superioris ævi labæ detersa, quod prius difficile videbatur, geri posse, quod impossibile putabatur ut esset; agnoscere terrenum fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret; Dei esse cepisse, quod jam Spiritus Sanctus animaret. Scis ipse quid detraherit nobis, quidve contulerit ista mors criminum, vita virtutum, etc., ut quis expiatus et purus nulla incensantis inimici labæ captiur, ut in omnem grassantis adversarii exercitum imperioso jure dominetur.» Et sub finem: «Una igitur placida et fida tranquillitas,

una solida et firma securitas, si quis ab iniquitatis sæculi turbibus extractus, salutis portus statione fundatus ad cælum oculos tollat a terris, et ad Domini cælum admissus, ac Deo suo jamente proximus, quidquid apud ceteros in rebus humanis sublime ac magnum videtur, infra suam jacere conscientiam gloriatur. Nihil appetere de sæculo potest, qui sæculo major est.»

ET PERMANENTIS IN ÆTERNUM. — q. d. Sicut Deus est æternus, et permanet in æternum; ita et verbum Dei, ex eoque nostra regeneratio, adoptio et filiatio est æterna, permanetque in æternum. Unde S. Paulinus, Natali 2 S. Felicis, Christum alloquens ait:

In te composita mihi fixa sit anchora vite.

Et Nazianzenus in Distichis:

Ut statua in medio tibi pectore corporis expertus
Sis Deus, huic templum construe mente tua.

24. QUIA OMNIS CARO UT FORNUM, ETC., VERBUM AUTEM DOMINI MANET IN ÆTERNUM.—Probat fã quod dixit, scilicet verbum Dei esse incorruptibile et permanere cum Deo et in Deo in æternum, ex Isaia, qui cap. XI, vers. 6, ait, omnem carnem omnemque hominem instar fœni exarescere et mori, verbum autem Domini manere in æternum. Locum hunc explicui in Isaia, quare ibi dicta hic non repetam, nec actum agam. Dicit hoc Petrus, ut fideles avocet ab amore carnis et mundi, omniumque rerum terrenarum, itaque traducat ad simplicem amorem Dei et proximi. Stimulus ejus est, quod res terrene perpetuo fluant, illicoque transeant, juxta illud Psal. cxi, vers. 12: «Dies mei sicut umbra declinaverunt, et ego sicut fœnum arui; tu autem, Domine, in æternum permanes.» Vnde S. Augustinus, tract. 7 in Joan., ait: «Lætitia sæculi vanitas est; cum magna expectatione speratur ut veniat, et non potest teneri cum venerit. Iste dies qui letus est, cras utique non erit. Transeunt omnia, evolvunt talia! Omnis quippe caro fœnum, et omnis gloria ejus ut flos fœni. Filii ergo hominum, ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium? Vidit hoc per umbram, sed tenuem et obscuram, Plinius secundus, qui lib. II, epistola 4, deflexus mortem Virginii Rufi consulit: «Si tamen, ait, fas est aut flere, aut mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finitur, quam vita est. Vivit enim, vivetque semper in memoria hominum.» utinam Dei, si salutis sit capax!

25. HOC EST VERBUM QUOD EVANGELIZATOR EST IN vos, — id est, vobis. Ita Syrus, q. d. Hoc Isaia verbum est verbum Evangelii de Christo, ejusque redemptione, vocatione, fide, gratia, salute et gloria quam vobis attulit. Vere de hujus verbi fide crediti efficacia S. Leo, serm. 2 De Ascens.: «Hanc fidem, ait, Domini ascensione auctam, et Spiritus Sancti munere roboratam, non vincula, non carceres,

non exilia, non famas, non ignis, non laniatus ferarum, non exquisita persequentium crudelitibus supplicia temeruerunt. Pro hac fide per universum mundum non solum viri, sed etiam fe-

minæ; nec tantum impuberes pueri, sed etiam tenere virgines, usque ad effusionem sui sanguinis decerant. Hæc fides demonia eiecit, ægritudines depulit, mortuos suscitavit.»

CAPUT SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Post catechesin dogmaticam mysteriorum et doctrinæ Christi, pergit ad ethicam virtutum ex morum Christianorum, instruendo fideles jam per baptismum renatos, quibus virtutibus, quasi cibis, ali et crescere debent in virum perfectum in Christo: nimirum primo, ut sicut modo geniti infantes rationale, sine dolo lac concupiscant. Secundo, ut magnitudinem vocationis suæ æstiment, et juxta eam condigne vivant, offerendo Deo spirituales hostias, quasi genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vers. 4 et sequent. Tertio, vers. 11, ut quasi peregrini abstineant a carnalibus desideriis. Quarto, vers. 13, ut suis principibus et heris, licet Ethnicis et discolis, obedientiam debitam exhibeant. Quinto, vers. 19, ut patienter sustineant persecutiones et afflictiones quaslibet exemplo Christi, qui quasi agnus tradidit se Judæis ad crucem et mortem.

1. Deponentes igitur omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones, 2. sicut modo geniti infantes, rationale, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. 3. Si tamen gustatis quoniam dulcis est Dominus. 4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum: 5. et ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. 6. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: et qui crediderit in eum, non confundetur. 7. Vobis igitur honor creditibus, non creditibus autem lapis, quem repronaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli, 8. et lapis offensionis et petra scandali his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt. 9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. 10. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. 11. Charissimi, obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam. 12. Conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectat de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis. 13. Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi præcellenti: 14. sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum: 15. quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: 16. quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei. 17. Omnes honore et fraternitatem diligite, Deum timete: Regem honorificate. 18. Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam discolis. 19. Hæc enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste. 20. Quæ enim est gloria, si peccantes, et colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. 21. In hoc enim vocati estis: quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. 22. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: 23. qui cum malediceretur, non maledicbat: cum pate-

retur, non comminabatur, tradebat autem iudicanti se injuste. 24. Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iustitiae vivamus: cuius livore sanati estis. 25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.

1. DEPONENTES IGITUR. — Vox igitur connectit hæc precedentibus, ex hisque quasi principis conclusionem elicit, q. d. Dixi cap. præced., vers. 23, vos renatos esse in baptismo ex semine incorruptibili per verbum Dei vivi, ita ut jam novi homines esse coperitis, puta fideles, Christiani et sancti in Christo. Igitur studioso satagite, ut depositis gentilismi moribus et vitis, infantiam et innocentiam Christianam, quam in cælesti hac regeneratione et nutritiva inchoastis, constanter refinatis, in eaque quotidie adolescat et crescat, ut nihil nisi Deum et Christum quem induistis, sapiatis, gustetis, siperitis. Pro deponentes grece est *ἀποθενομεν* in aoristo, id est, cum deposueritis: quia scilicet in baptismo jam deposuerant omne peccatum et culpam, at non omne vitium, quia remanebant in eis pristini mali habitus. Jubet ergo Petrus, ut sicut jam deposuerunt omne peccatum, ita et satagent omnes ejus radices et habitus pravos exuere et deponere: nec enim posse contraria virtutis simplicitatis et innocentie potiri, nisi prius omnem malitiam exuerint. Unde Noster apte vertit, *deponentes*; Syrus, *cessare facite*, q. d. Cum deposueritis culpam, deponite pariter et expirate omnem ad eam inclinationem et habitum; prius enim hic deponendus est, quam contraria virtutis vestis plene assumi induique possit. Unde et Pagninus et Tigurina vertunt, *deposita igitur omni malitia, etc., rationabile sine dolo lac concupiscite*. Quocirca antistropha hujus Petri sententia est illa Pauli, *Ephes. iv. 22*: « Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corruptitur secundum desideria erroris; renovamini autem spiritu mentis vestre, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia et sanctitate veritatis, » etc. Et S. Jacobi, cap. 1, vers. 21: « Propter quod abijcietis immunditiam et abundantiam malitie, in mansuetudine suscipite insitum verbum (quasi rationabile lac), quod potest salvare animas vestras. » Vide utrobique dicta. Præclare S. Cyprianus, *De Zelo et livore*, citans illud I Corinth., cap. xv, vers. 47, *Sicut portavimus imaginem terreni (Adæ), portemus et imaginem cælestis (Christi)*: « Imaginem, ait, cælestem portare non possumus, nisi in eo quod esse nunc concipimus, Christi similitudinem præbeamus. Hoc est enim mutasse quod fueras, et cæpisse quod non eras, ut in te divina nativitas luceat, ut ad Patrem Deum deifica disciplina respondeat, ut honore et laude vivendi Deus in homine clarescat. »

MALITIAM. — « Malitia, » grece *κακία*, primo, est malignitas, que in tergiversatione et caliditate sentitur, ait S. Hieronymus in capite iv ad

Ephes. Secundo, « est nocendi amor, et cum quis malo delectatur alieno, » ait S. Augustinus, *hom. 20 infer 30*. A quo famosus ille iatro apud Poetas dicitur est Cacus. Nam, ut ait S. Augustinus, lib. xix *De Civit.*, xii: « Cacus tam erat malitie singularis, ut ex hac ei nomen inventum sit, nam *malus* grece *κακός* dicitur, quod illa vocabatur, et propter insatiabilem feritatem semihominem quam hominem dicere maluerunt. Tertio, « malitia » est interna perversitas, ex qua quis data opera male agit: ex malitia enim oritur maleficientia, sicut ex bonitate beneficentia. Malitia ergo est animi pravitas, odium, invidia, machinatio doli, fraudis omnisque mali. Quarto, *κακία* sumi potest pro *κακόνομος*, id est, *malitia*, pro maleficientia et maleficientia, puta pro obtreactione, criminatione, noxa: *κακός* enim idem est quod aggravare, improbo, accuso, maledico. Inde Callimachus pictor dicitur est *κακότηχουος*, quia sui operis et pietate jugis erat calumniator, ait Plinius, lib. xxxiv, cap. ix. Sic ex adverso bonitas subinde vocatur ipsa benignitas et beneficentia, sicut cum dicimus bonus Deus, bonus pater, bonus dominus, id est, benignus et clemens. Iustitiam enim dividunt in duas partes: iustitiam, que est severitas, et benignitatem seu beneficentiam. Quinto, « malitia » est omne vitium et peccatum, ait Aristoteles, lib. vii *Ethicor.*, sicut e contrario bonitas vocatur quælibet virtus et honestas, etiam iustitiæ, ut cum dicimus, bonus vir, bonus iudex, bonus servus, id est, justus et exequens officii sui debitum. Omnibus his modis hic accipi potest, aptius tamen secundo. Agit enim S. Petrus de malitia que opponitur charitati fraternitatis, de qua proxime sermo præcessit, queque generat dolum, simulationes, invidias, detractiones, ut sequitur: hæc autem est improba adversus proximum cogitatio, eique nocendi amor.

ET OMNEM DOLUM. — « Dolus » est machinatio fraudis ad circumveniendum aliquem, que proinde hominum societatem evertit. Quocirca Bonatus censet dolum dici a dolando, id est hædendo et minuendo: nam et grece *δολος*; *lasiō* dicitur. Verum dolus fraudem potius, lucum et simulationem significat quam lesionem. Unde et tinctor, cum lane alium colorem inducitur, dicitur *δολών*, et *δολω*; vocantur pugiones et siæ, quibus quis alium ferit fraudulenter et dolose. Hinc etiam vocatur *dolus malus*, cui opponitur bona fides. Est enim dolus bonus, quo usus est Paulus dicens: « Cum essem astutus dolo vos cepi, » II Corinth. xii, 16. Audi Ulpianum, lib. I, ff. *De Dolo malo*: « Dolum malum Servius ita definit, machinationem quamdam alterius decipiendi

causa, cum aliud agitur et aliud simulatur. » Et inferius: « Labeo sic definit, dolum esse omnem calliditatem, fallaciam; machinationem ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibitam. Labeonis definitio vera est: malum dolum adjecti: veteres enim bonum dolum dicebant, et pro solertia hoc nomen accipiebant, maxime si adversus hostem latronemve quis machinetur. » Sic et Cicero, lib. III *Offic.*: « Cum ex eo (Aquilio), inquit, quaererem quid esset dolus malus? respondebat, cum esset aliud simulatum, aliud actum. » Et lib. III *De Natura Deorum*: « Inde everriculum malitiarum omnium, iudicium de dolo malo, quod Aquilius protulit: quem dolum idem Aquilius familiaris noster tum teneri putat, eum aliud sit simulatum, aliud actum. » Quare dolosus videtur habere « duplex cor, unum in quo videas veritatem, alterum in quo conspicias mendacium, » ait S. Augustinus, tract. 7 in *Joan.* Hinc Nathanaelem laudat Christus, dicens: « Ecce vere Israelita in quo dolus non est, » *Joan. I, 47*.

Tales sint Christiani, ut idem de his dicat Christus. Deus enim est « Deus veritatis, » *Galat. II, 41*. Diabolus vero est « pater mendacii, » et consequenter doli, *Joannis VIII, 44*.

ET SIMULATIONES. — Græce *ἱματισμοί*; Christiana enim veritas, sinceritas et simplicitas est columbina, ovina et agnina, queque abominatur omnem hypocrisim et simulationem, ait Eusebius. Et, ut ait S. Augustinus in *Psal. lxxiii*: « Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas. » Veritas enim est virtus, « qua quis et vita et sermone talem se demonstrat, qualis revera est, » ait Aristoteles, IV *Ethic.*, cap. vii. Unde et Plato apud Plutarchum, lib. *Num inter pocula philosophandum sit?* ait summæ perversitatis esse, cum quis malus et perversus ad hoc conatur, ut videatur esse bonus. Hinc Diogenes Cynicus videns quemdam mollem leonis exuviis amictum, quasi allerum Herculem incedere: « Non tu desines, inquit, virtutis stragulam pudefacere? » Ita Laertius, lib. VI, cap. II. Quocirca sapienter Alfonso, Aragonum rex, dicebat, propterea Deum tantopere in hypocritas sævire, quod dum homines decipiunt, interponant Deum ipsum tanquam sceleris mediatorum; ideoque ut plurimum viventes adhuc plecti in oculis hominum quos Dei nomine fefellissent, ut intelligant homines, a tabulis monstris maxime cavendum esse. Ita Parnormitanus et Aneas Sylvius in *Gestis et Dictis Alfonsi*. Hoc est quod dicitur *Job xxxvi, 13*: « Simulationes et callidi provocant iram Dei. » S. Augustinus, *homil. 2 inter 30*, *Expositio*; vertit *adulationes*, scilicet pro genere ponens speciem maxime insignem; adulatores enim sunt summi et nocentissimi hypoerita.

INVIDIAS. — « Invidia propria est diaboli peccatum, » ait S. Basilius, *hom. De Ira, Invidia et Avaritia*, et S. Augustinus, lib. *De Discipul. Christi*,

cap. I. Diabolus enim in celo invidit humanitati Christi unionem hypostaticam sibi a Deo revelatam, in terra vero invidit Adæ et posteris gloriam cælestem, e qua ipse per peccatum exciderat. Unde « invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum: imitantur autem illum omnes qui sunt ex parte illius, » *Sap. II, 25*. Rurnus S. Augustinus, *serm. 18 De Temp.*, invidie damna recensens: « Hæc, ait, est que angelum de celo projecit, hominem de paradiso exulavit, Abelem occidit, contra Joseph fratres armavit, Daniele in lacum leonum misit, caput nostrum cruci affixit, et Judam suspensio sustulit. Fratres mei, super tecta predicat, quod invidia est illa fera pessima que fidem tollit, concordiam dissipat, iustitiam disperdit, et omnia mala generat. Hæc muros Jerusalem everit, Romam depopulavit, Carthagenem destruxit, Trojam devastavit. » Invidiam paucis ita describit Pindarus in *Nemeis*, ode 8: « Opsonium invidis sunt sermones; attingit vero probos semper invidia, et cum deterioribus non contendit. »

Sed eandem egregie pingit S. Basilius, *Admonit. ad filium spirituales*, cum hæc invidi et pacifici antitheses assignat. *Primo*, « qui amplectitur pacem in mentis sua hospitio, mansionem preparat Christo, quia Christiana pax est, et in pace requiescere cupit: vir autem invidus omnibus dolos exacerat. *Secundo*, vir pacificus in tranquillitate est semper cor ejus: invidus autem similis navi cum jactatur a fluctibus maris. *Tertio*, homo pacificus securam possidet mentem: invidus autem in perturbatione est semper: qui autem secatur pacem, tutus est semper undique ac munitus. Nam invidus, ut lupus rapax, insanit inaniter. *Quarto*, pacificus est ut vinea honesta abundans fructu copioso: invidi autem opus indigentia ac miseria definetur; et quantum pacificus gaudens in Domino delectatur, tantum invidus tabescens ad nihilum redigitur. *Quinto*, ex abundantia letitiae pacificus homo dignoscitur: ex vultu marcido et furore pleno invidus demonstratur. *Sexto*, pacificus homo consortium angelorum merebitur, invidus homo particeps demoniorum efficitur. *Septimo*, sicut pax secreta mentis illuminat: ita invidia occulta cordis obæcat. *Octavo*, pax effugit et perturbat omnem discordiam: invidia autem fructum discordiam cumulat; a splendore autem pacis effugatur omnis caligo: et ubi obsederit invidia, ibi obscuritas et exteriores tenebre. Sectare ergo, filii, desiderabile nomen pacis, ut fructus pacis possis acquirere, et exerceat invidiam, nec malorum fructibus replearis. »

Idem, *hom. De Invidia*, ejus indolem, habitum et mores per hæc epitheta et similitudines describit: « Pugilemus, ait, fratres, intolerabile malum. Serpens ita est preceptum, diaboli inventum, inimici satio, punitiois arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehannam, regni caelorum pri-

vatio. Nam et ipso fatentur ore hoc vitium invidi: aspectus illis est aridus et obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipsa morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minime habens. Apud eos enim nec actio secundum virtutem ulla est, nec vis orationis gravitate ornata, non gratia comitata, non denique aliquid aliud honestum aut circumspicuum conspicitur. Sicut autem vultures per multa quidem prata, multa etiam arena et odorata loca circumvolantes, ad tabida et foeculenta loca feruntur, muscae quoque salubre, si quod offendunt, prætereunt, ad ulcera vero properant: sic et invidi vite splendorem, ac rerum bene gestarum magnitudinem minime quidem respiciunt; manea vero et fragilia, et si quid erratum (ut quandoque rebus accidit humanis) tantum observant, hæc divulgant, et per hoc tantum homines cognosci volunt. Quemadmodum maligni pictores, qui hominis imaginem, vel ex contorta nare, vel tubere, aut membri cujuspiam mutilatione, natura seu casu insita, corpori effingunt, notabilemque reddunt. Iniquum profecto, id quod laudabile potissimum fuerit, alienius peioris gratia manifeste occultare, et virtutem ex vicinitate vitii (si quod forte reperit) calumniari. Fortitudinem, audaciam potius appellat: modestum vero, sine sensu hominem; justum, inimicem et nimium severum; prudentem, astutum; magnificum, vastum; liberalem, ut prodigum taxant; domesticum frugalem, avarum dicunt. Denique omnes virtutis species in vicina vitiorum nomina convertunt, nusquam calumnia rebus laudatis deficiente. » Adhucque, « invidie remedium esse, nil estimare magnum in rebus humanis, » non gloriam, non opes, sed cogitare ad sempiternorum et verorum bonorum participationem se esse vocatum.

Præclare S. Athanasius (vel quisquis est auctor: stylus enim arguit fuisse Latium, non Græcum) *Ezhort. ad Monach.*: « Esto, inquit, ab aliquibus frater tuus propensus honoretur, nec illos quasi minus amicos habeas, nec hunc quasi æmulum prælate venerationis attendas. Quinimo judica circa te augmentum illius honoris accrescere, sciens scriptum: Si enim gloriatur unum membrum congaudent omnia membra: vos autem estis corpus Christi, et membra. Nam quicumque aliquem vestrum diligit, omnem dignitatem Deo, in quo vos colitis, ascribit. » Plura de invidia dixi *Genes. cap. xxxvii, 3.*

Et omnes, stractiones. — Multiplex enim et pene infinitum est detractio genus, quod omnem fraternam charitatem, quam impense hic commendat S. Petrus, lædit et interimit. Vide dicta Jacobi iii, 6. Audi S. Augustinum, *hom. 20* inter 50, hæc omnia paucis enucleantem: « Quid, ait, est malitia, nisi nocendi amor? Quid dolus, nisi aliud agere, aliud simulare? Quid adulatio, nisi fallaci laude seductio? Quid invidia, nisi

odium felicitatis alienæ? Quid detractio, nisi mordacior, quam veracior reprehensio? Malitia malo delectatur alieno. Dolus duplicat cor, adulatio linguam, detractio vulnerat famam. »

2. SICUT MODO GENITI INFANTES. — SYRUS, *estote v sicut infantes simplices.* Commentat fidelibus iam renatis in Christo, etiam veritatem, et canis, ut infantium innocentiam, puritatem, humilitatem, obedientiam, docilitatem, facilitatem, simplicitatem et sinceritatem imitentur: esto enim hæc in infantibus, utpote ratione carentibus, non sint virtutes, sed virtutum duntaxat imagines, in baptizatis tamen sunt vere virtutes, quia per baptismum eis induntur. Unde Lactantius in *Carmine De Resurrectione Domini* de his ita canit:

Rex sacer, ecce tui radiat pars magna trophæi,
Cum puras animas sacra lavacra beant.
Candidas egreditur nitidas exercitus undis,
Atque velus vitium purgat in æmne novo.

Et S. Paulinus:

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.

Baptizati enim vestuntur candida, ut illa internum candorem baptismi receptum representent: idque facilitatem a tempore Apostolorum, ut patet ex S. Dionysio, *Cat. Hæc.*, cap. ii et v. Hinc Clemens Alexandrinus scripsit librum *Pædagog.*, in quo cap. v et vi, docet omnes Christianos in Scriptura vocari pueros, pueros et pullos, eo quod debeant æmulari puerilem sinceritatem, humilitatem et puritatem. Christus enim edixit: « Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. » *Matth.* cap. xviii, vers. 3. Sic S. Paulus: « Facti, ait, sumus sicut parvuli in medio vestri, tanquam si nutritrix fovet filios suos, » *I Thess.* ii, 7. Rursum, in hæc vita omnes fideles in gratia et sanctitate sunt infantes: in futura vero resurrectione erunt viri. Hinc cucullis (quæ est vestis infantium tegens eorum capita) ab olim utuntur monachi, ut habitu profiteantur infantilem simplicitatem et innocentiam. Audi Cassianum, lib. *I De Habitu Monachi*, cap. iv: « Cucullis namque perparvis usque ad cervicis humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indesinenter diebus utuntur ac noctibus, scilicet ut innocentiam et simplicitatem parvulorum jugiter custodire, etiam imitatione ipsius velaminis commoneantur, qui reversi ad infantiam Christi, cunctis horis cum affectu et virtute decantant: Domine, non est exallatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exallavi animam meam: sicut ablatatus est super matrem suam. » Denique in Dominica in albis, quando baptizati olim deponant vestes albas in baptismo acceptas, solent legi hæc verba loco epistolæ, ut his moneantur fideles candorem

vestium mutare et conservare in candore animorum. Atque in hujus rei symbolum et memento non dabatur eis agni effigies; hæcque est origo cerearum imaginum, quas vulgo Agnos Dei vocant, uti demonstrat Josephus Vicecomes in *Observ. Eccles.*, lib. V, cap. li *De ritibus Baptismi*.

RATIONABILE. — Ita Romana: græce enim est *λογικός*. Perperam ergo nonnulli legunt, *rationabiles*. Jubeat itaque S. Petrus concupisci lac « rationabile. » *Primo*, q. d. Humanum, non materiale, sed rationabile, quod ex recte rationis dictamine, quasi mentis ubere manat. *Secundo*, « rationabile, » q. d. Prudens, moderatum, discretum; sic enim jubet Paulus rationabile esse obsequium nostrum, *Rom.* xii, 1. *Tertio*, Clemens Alexandrinus, *I Pædag.* cap. vi, Vatablus et alii *λογικός* vertunt, *verbale*: verbum enim doctrinæ et oris manat ex mente, ejusque verbo, quasi lac ex ubere. *Quarto*, Syrus *λογικός* vertit, *רוחנית* *ruchana*, id est *spiritalis*, q. d. Lac hoc non est carnale, sed spirituale: pascat mentem, non ventrem; esca est spiritus, non corporis; impinguat rationem et spiritum, non adipem et carnem (1).

SINE DOLO. — *ἄδολον*, id est *sincerum*, ut vertit Syrus. S. Augustinus, *hom. 20* inter 50, legit, *lac innocens*. Heretici enim *gypsum lacte miscent*, id est, venenum erroris doctrinæ orthodoxæ inspergunt, ut ait Irenæus, lib. III, cap. xix. Solet enim, uti vino, ita et lacti misceri ac propinari venenum; unde et *lactare a lacio*, id est illicio, significat fallere et in fraudem inducere.

LAC CONUPISCITE. — Quæres, quodnam hoc lac? Respondeo *primo*, est doctrina Evangelica, de qua paulo ante dixit: « Hoc est verbum quod evangelizatum est in vos; » illaque tam rudior quæ rudibus, quam sublimior quæ provectioribus traditur. Hæc vocatur « lac, » *primo*, ob ejus suavitatem et dulcedinem, cum lex vetus fuerit severa instar austeri vini, vel aceti, juxta illud *Cant.* cap. i, vers. 4: « Meliora sunt ubera (dantis lac) tua vino; » sic *Psal.* xlviii, vers. 11, eloquia Dei dicuntur « dulciora super mel et favum. » *Secundo*, quod animam nutrit, uti lac corpus; nec tantum nutrit, sed et impinguet (lacti enim inest pinguedo butyri et casei), delectet, ac miris consolationibus mulecat; lac enim non tantum est cibus, sed et potus infantium: ita Clemens loco citato. *Tertio*, quod animam faciat nitidam, speciosam et fulgidam instar lactis. Unde de Nazareis dicitur *Thren.* cap. iv, 7: « Nitidiores lacte. » *Quarto*, quia pura est et sincera, sicut in lacte nihil est mixtum, nihil alienum, nihil fucatum, imo lac nullam rei objectæ recipit referique speciem, uti referunt vinum, oleum, aqua, quæ reium objectarum sunt specula. Hinc, *Cant.* v, 12, oculi sponsæ vocantur columbini, loti lacte, quia nullis falsis deluduntur imaginibus, ut explicat ibidem Nyssenus. *Quinto*, quia sicut lac est pue-

rorum deliciae, eisque somnium conciliat, ac aliorum rerum sensum auferit: sic et doctrina Christi mentem dulcorat, sopit, tranquillat, inebriat. Hinc Pindarus hymnorum suavitatem et eleganciam per lac melle mixtum significat, cum, ode 3 in *Nemæis*, ait: « Ego tibi hoc mitto melle mixtum cum albo lacte. » Jubeat ergo S. Petrus ut fideles hoc lac doctrinæ Evangelicæ assidue hauriant ab uberibus matris Ecclesie, eoque se saginent, adoleant et crescant, juxta illam vivendo, illamque in actus et mores conferendo et convertendo, uti infantes concoquendo et convertendo lac in suam substantiam, crescant et adoleant. Et hoc significat, « concupiscite: » fames enim et concupiscentia lactis facit illud optime concoqui, et converti in sanguinem purum (2).

Secundo, lac symbolum est candoris, sinceritatis, benevolentie. Hoc enim lac opponit Petrus dolo, simulationi, invidiæ. Per illud ergo significat se velle, ut Christiani in sua conversatione non sint acidi, asperi et fellæ, sed mellei et lactei, id est candidi, amabiles, suaves, benigni, benefici, fraterne invicem diligentes, jurantes et promoveantes. Hinc et Homerus, ait Clemens, viros justos vocat *γλαυκώτερον*, id est *lacte vescentes*. Alludit S. Petrus ad illud *Cant.*, cap. v, 1: « Comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo; comedite amici, et bibite, et inebriamini, charissimi. » Rursum alludit ad escam quam Emmanuel, id est, puero Jesu, assignat Isaias, vii, 15, dicens: « Butyrum et melle comedet; » ac Christianis, *cap. vii*, vers. 4: « Venite, emite, etc., vinum et lac: » vide utrobique dicta. Hujus rei symbolo olim recens baptizatis dabatur lac et mel (quin et etiam nunquam dant Ethiopes, ut patet ex eorum *Rituari*, tom. IV *Bibl. S. Patrum*) ut significaretur, *primo*, eorum infantia in Christo; *secundo*, vite Christianæ suavitatis; *tertio*, humilitatis et mansuetudinis infantilis. Unde Tertullianus, lib. *I Contra Marcionem*, cap. xiv: « Mellis, inquit, et lactis societate suos infantat Deus. » Et lib. *De Corona militis*, cap. xiv: « Inde suscepti lactis et mellis concordiam prægestamus. » Hoc est quod aiebat S. Agnes: « Mel et lac suscepi ex ore ejus. » Plura de hoc prisco ritu vide apud Josephum Vicecomitem in *Observat. Eccles.*, lib. *V De Baptismo*, cap. xli et xlii.

Tertio, Clemens Alexandrinus, *Pædag.* cap. vi, per lac *verbale* (sic enim ipse vertit) accipit Verbum incarnatum, puta Christum, de quo explicans subdit: « Si tamen gustaveris quoniam dulcis est Dominus, » idque *primo*, quia, sicut lac, ab ubere manat, ita Christus, quia Deus a patre, quia homo a matre procedit tanquam puer lacteus et lactens. *Secundo*, quia per Christum quasi lac ad mamillam Patris confugimus, ut ex ea gratiam,

(1) Hic sensus est genuinus.
(2) Sexto, quia Apostolus pergit in metaphora supra cap. i, 23, cepta. Recens nati, Christiani scilicet, animodum Evangelio adscripti, nutritiendi et alendi erant doctrina pura, quæ esset lactis instar quo infantibus nutrantur.

(1) Hic sensus est genuinus.

omneque bonum sugamus. *Tertio*, quia verba Christi erant lactea, id est suavia et gratiosa. *Quarto*, lacte notatur Christi humilitas. Unde S. Augustinus, tract. 3 in *epist. S. Joannis*: « Lact nostrum, ait, Christus humilis est. » *Quinto*, quia Christus est lac, id est, alimentum parvulorum et humilium, ait Clemens loco citato: imo ipse omnium fidelium est lac, mel et vinum, id est deliciae, dulcedo, exultatio et gaudium, uti docet Richardus de S. Victore, lib. II *De Emman.*, cxi. *Sexto*, quia Christus sanguine constat: sanguis autem concoctus fit lac. Audi Aristotelem, lib. IV *De Generat. animal.*, ca. viii: « Eadem materia est qua alit, et ex qua generationem natura constituit: eaque sanguine humor in sanguinem habitibus est. Lac enim sanguis concoctus est, non corruptus. » Unde Empedoclem reprehendit quod lac vocaverit pus album: pus enim putredo est. Hinc Aegypti uti carne et sanguine, ita et ovis ac lacte abstinabant, quod dicerent ova esse carnes liquidas, lac esse sanguinem colore tantum mutato, ait Pierius, *Hier.*: 37.

Quarto, per eam rationabile nonnulli accipiunt Eucharistiam, quae olim baptizatis, etiam infantibus, dabatur mox a baptizato, idque ex Apostolica traditione, ut docet S. Dionysius, *Eccles. Hierarch.*, cap. v; unde et Graeci etiamnum pueris dant Eucharistiam. Ita Salmeron hic, Turrianus, lib. II *De Eucharistia*, cap. xx et cxi, et innuit Clemens Alexandrinus, lib. I *Pedag.* vi.

Sic S. Petrus, cum in carcere Mamertino Rome convertisset et baptizasset S. Processum et Martinianum cum Amilia, « participes eos fecit corporis et sanguinis Domini. » Idem factitatum SS. Getulio, Cereali, Amantio, Primitivo et Procopio alisque martyribus recens baptizatis, tradit eorum Acta. Porro pueros sub una scilicet vini duntaxat specie, adultos vero sub utraque Eucharistiam sumpsisse, docet Hugo Victorinus, lib. I *De Sacram.*, cap. xx, et ex eo Josephus Vicecomes in *Observ. Eccles.* lib. V, cap. xxxvi. Pueri enim, praesertim infantes recens nati, facillius sumunt speciem vini, quam panis: illaque apposite vocatur lac, quia sicut vinum dicitur esse lac seminum, sic vice versa lac dicitur esse vinum puerorum.

Per lac ergo Eucharistiam hic accipi probant. *Primo*, quia lac hoc non est mortuum, nec brutum, sed vivum et rationale, puta homo rationalis, scilicet Christus in Eucharistia. *Secundo*, quia Eucharistia quoad species habet lactis colorem, videtur enim hostia lactea; quoad saporem dulcissima est, ut lac; quoad vim nutriendi, summa animas pascit et roborat. Unde subdit Petrus: « Ut in eo crescatis in salutem, » quo alludens S. Dionysius, *Eccles. Hierarch.*, cap. v: « Tribuit, ait, sacerdos Sacramentum infanti, ut in eo nutriatur et crescat sacris augmentis. » *Tertio*, quia ante Eucharistiam debemus deponere omnem dolorem, simulationem, invidiam: imo reconciliari

fratri, si eum offendimus, non vero ante auditum doctrinae Evangelicae, imo ex ejus auditu illa deponimus. *Quarto*, quia lac est sanguis Christi, quo nutrimur in Eucharistia: lac enim non est aliud quam sanguis plane concoctus, idcoque albus. « Si enim, ait Clemens, in Christo regenerati sumus, qui nos regeneravit, proprio lacte nutrit, nempe verbo. » Quidquid generavit, et quod generatur prolium alimentum prebere est consentaneum. Omni ergo ratione nos in omnibus Christo conjungimur, et familiares reddimur, et in cognitione per sanguinem ejus quo reddimur, et in consensione per nutritionem qua ex verbo efficitur, et in incorruptione per ejus ipsius institutionem et vitae agendae rationem. » *Quinto*, quia Eucharistiae competit « concupiscite: ipsa enim quasi cibus et vita mentium summa aviditate sumi debet, tanta scilicet quanta infantes papillas matris sugunt, imo majori, ait S. Chrysostomus, homil. 60 ad *Popul. Sesto*, quia subdit S. Petrus: « Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus; » tamen verba sumpta sunt ex *Psal.* xxxiii, vers. 9: « Gustate et videle, quoniam suavis est Dominus, » g. d. Gustate suavitatem carnis Christi in Eucharistia, inquit S. Basilus et Augustinus; unde et psalmus ille inscribitur: « David, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum et abiit, » cum scilicet finxit se missum alio a Saule, ut impetraret ab Achimelech panes propositionis, qui erant typus Eucharistiae. Quocirca idem psalmus allegorice tribuitur Eucharistiae a S. Jacobo in *Liturgia*, S. Dionysio, lib. *De Ecclesia Hierarch.*, cap. *De communionem*, et S. Cyrillo Alexandrino, hom. *De Cena Domini*; atque ab Apostolis apud S. Clementem, lib. VIII *Constit.*, cap. xx, mandatur legi in Missa cum fit S. Synaxis.

Hic sensus appositus videtur (renatorum enim in Christo lac, id est esca, est Eucharistia), sed partialis. Per lac ergo adaequale accipit omnem cibum spiritualem, quem suis fidelibus praestat Christus, nimirum doctrinam, gratiam, virtutes (praecipue candoris, sinceritatis et charitatis), Sacramenta, praesertim Eucharistiam. Haec enim eos alit in vitam aeternam, facitque crescere in virum perfectum, *Ephes.* iv, 13.

Tropologicae lac hoc doctrinae vitaeque Christianae comedunt fideles, ut idem aliis communicent in eosque transfundant, itaque lac passivum fit activum. Unde in feminis lac signum est fecunditatis et maternitatis. Quocirca S. Pauli doctoris Gentium caput recisum pro sanguine dedit lac, ac triplici saltu ternos « oves dulces et quasi lacteos et terra eleuit, ut hoc miraculo doctrinae suae puritatem et copiam representaret.

Hinc et S. Basilus, homil. in *S. Julitiam Martyrem*, docet eandem sententiam ad martyrium lac suis propinasse, tum spirituale exhortationis, qua omnes etiam feminas hortabatur ad martyrium; tum corporale, quo aquarum copiam, in-

deque fecunditatem illi loco in quo sepulta est, concepit. Sed audi S. Basilium: « Ad destinatum sibi flammam concita perrexit facie, habitu, ipsis quae deprombat verbis, alacritate insuper efflorescente, palam indicans quod in animo delitesceret, profundissimum gaudium. Mulieres quotquot astabant proxime obsecrabat, nec ad tolerandos pro tuenda Christiana religione labores animos sinerint remollescere; neu caustificarentur, aut pretererent infirmam feminae naturae conditionem: Eadem quippe massa qua et viri et ipse constamus, dicebat. Ad imaginem Dei perinde ac isti, et nos condite sumus: est sane mulier ab opifice creata, peraeque ac vir, capax virtutis. Quid enim miri est? An non consanguineae et ipse sumus viris per omnia? Non enim ad constituendam mulierem sola est assumpta caro, sed et os ex ossibus: quo fit ut et ipse Domino nihil minus ac viri, redhibere debeamus firmitatem fidei atque constantiam, nec non in adversis patientiam. His diets in Ignorum struem accensam insilit, quae perinde ac thalamus splendore coruscus, corpus S. Julitiae circumplexa, animam quidem in caelestem illam destinavit regionem, et quae illius meritis congruebat requiem; corpus autem honore praecipuo venerabile asseravit affinis, et cognatis incolume, nec ulla sui parte labens, quod sane in ornatissimo primarii templi urbis lotius vestibulo conditum, loco quidem adfert venerabilem sanctimoniam, nec minus qui eo loci conveniunt efficit sanctiores. Terra porro istius beate adventu aquam emisit, quae suapte natura nulli non nostrum gratiosissima esse debeat. Adeo ut Martyr haec imaginem pietissimae referat matris, dum nutritis in morem totius incolae urbis alit suaviter, perinde ac lacte quopiam in communes usus affatim scaturiente. Haec ipsam in nos benigne contulit Martyr gratiam, quam olim « vis Jerichuntinis Eliseus impertivit, dum salsilaginem naturae communis aquarum loci istius eorumque finitimi, benedictione permutavit in saporem dulcem plane deliciosum et perquam suavem. »

Ut in eo (scilicet lacte Evangelii) crescatis, — adolescatis et proficiatis in virtute et perfectione Christiana. Alludit ad lactis usum et fructum: lac enim non tantum nutrit pueros, sed et facit eos crescere in justam staturam. Significat ergo « lac, » fideles per doctrinam et gratiam Christi debere quotidie proficere et crescere in sanctitate, juxta illud Christi: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam. » Vide S. Gregorium, lib. XII *Mor.*, cap. xx, et S. Bernardum, epist. 253 ad *Guarinum*, ubi inter alia ait: « Vera virtus finem nescit, tempore non claudit, etc. Nunquam justus arbitratur se comprehensisse, nunquam dicit: Satis est; sed semper esurit sitiuntque justitiam: ita ut si semper viveret, semper quantum in se est justior esse contenderet, semper se bono in melius proficere totis viribus conaretur. Non enim ad annum, vel

ad tempus instar mercenarii, sed in aeternum divino se manipulat famulatur. Audi vocem justi: In aeternum non obliviscer justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me. » Et inferius: « O monache, non vis proficere? Non. Vis ergo delicere? Nequaquam. Quid ergo? Sic, inquis, mihi vivere volo et manere in quo perveni: nec pejor fieri palior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potes. Quid enim stat in hoc saeculo? » Illustrat id exemplo Christi, qui pertransit benefaciendo et sanando omnes, Act. x, et Jacob, qui in seala vidit angelos, vel Iesca. « Nentes vel ascendentes, nullos subsistentes, ut significaretur « inter profectum et defectum in hoc statu mortalitatis nihil medium inveniri; sed quomodo ipsum corpus nostrum continue aut crescere constat, aut decrescere: sic necesse sit et spiritum aut proficere semper aut delicere. »

S. Augustinus, sermone 45 *De verbis Apostoli*, hunc modum crescenti assignat dicens: « Semper tibi displiceat quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi sibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris: Sufficit, et peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice; noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui non proficit; retro redit, qui ad ea revolvitur unde jam abscesserat; deviat, qui apostat. Melius it claudu in via, quam cursor praeter viam. » Alium assignat in *Psalm.* lx, sub initium, dicens: « Vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione, quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quicquam innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certaverit, nec potest certare nisi inimicum et tentationes habuerit. » Signum vero profectus idem assignat in Proemio *Psalm.* cxix: « Cum, inquit, homo coepit disponere ascensum, hoc dieo apertius, cum coepit homo Christianus cogitare proficere, incipit pati linguas adversantium. Quicumque illas nondum passus est, nondum proficit; quicumque illas non patitur, nec conatur proficere. »

IN SALUTEM. — Syrus, ad vitam. Vita enim gratiae actu crescit per operum merita, vita vero gloriae per eandem crescit in spe et iure: majora enim merita majus dant jus ad gloriam, eaque majorem. Idcirco S. Petrus Christianos in virtutibus crescere debere tota vita usque ad mortem, per quam ibunt ad vitam aeternam: sicut puer crescit usque ad virilem aetatem. Unde Paulus jubet nos tota vita crescere in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi, *Ephes.* iv, 13. Virtus enim et vita Christiana non patitur senium, sed semper vivida et vegeta perdurat, imo crescit semper et intenditur. Nam, ut ait Sapiens: « Justorum semita quasi lux splendens, praecedit et crescit usque ad perfectum diem, » *Prov.* iv, 18.

Praeclare Fernandus Diaconus, qui S. Fulgentio Ruspensi Episcopo coaevus et familiaris, magna

sanctitate vixit anno Christi 480, Regino Comiti poscenti regulam recte vite ad salutem, hanc dat septem legibus comprehensam. Exlat in *Appendice Biblioth. SS. Patrum. Prima*, « Gratias Dei adiutorium tibi necessarium per actus singulos crede, dicens cum Apostolo: Gratia Dei sum id quod sum. *Secunda*, Vita tua speculum sit, ubi milites tui videant, quid agere debeant. *Tertia*, Non præesse appetas, sed prodesse. *Quarta*, Dilige rempublicam sicut teipsum. *Quinta*, Humanis divina prepone. *Sexta*, Noli esse multum justus. *Septima* et ultima, Memento te esse christianum. » Quæ deinde singula fuse explicat et pertractat.

3. SI TAMEN. — Græce *τίμη*, id est, *siguidem*; potest quoque *τίμη* accipi pro *invidiam*, id est *quandoquidem*, ut sit causale, tumque sententia erit efficacia.

GUSTASTIS (aliqui codices habent *gustatis*: certe sub *gustatis* intelligit *gustatis* more Hebræo. S. Hieronymus, in cap. XI *Ezech.*, pro *gustatis* legit, *credidistis*, quia gustus hic fit per fidem; plus tamen significat *gustatis*, scilicet effectum, fructum est Domini: quanto plus bibo, tanto plus sitio fontem vite. » Vide S. Augustinum in *Solitiquis*, cap. XXI et XXII.

4. AD QUEM (Dominum, puta Christum) ACCEDENTES LAPIDEM VIVUM. — S. Petrus a metaphora novæ nativitatis et lactis spiritalis, quod fidelibus assignavit, transit ad aliam apud Hebræos similem, fabricæ scilicet, et lapidum ejus. Hebræi enim filios vocant *בנין* *banim*, quasi *בנין* *banim*, id est *adificat*, suum *בנין* *banim*, id est *fabricam* et domum, puta Ecclesiam. Sic ait Poeta, *בנין בנין נאדיר; בנין אפיקוס*, id est, columnæ domorum (familiarum), filii sunt masculi: sicut enim ex lapidibus edificantur domus, et ex filiis masculis familia (2).

Porro ad Christum accedimus non ambulando, sed per fidem, spem et charitatem et credendo, in eum sperando, eum amando: Deus autem tam benignus est, ut quandoquomque etiam in media nocte ad eum accedimus, aures et manus nobis præbeat, nosque amantissime excipit. Vile S. Chrysostomum in *Psalm.* IV. Ita S. Augustinus, in *Psalm.* LXXXVI: « Erigeris, ait, in hanc fabricam affectu pio, religione sincera, fide, spe, charitate: et ipsum edificare ambulare est. »

Nota primo: Petrus quæ petra, delectatur nomine et metaphora petreæ et lapidis, simulque modestè significat se factum esse petram præcario et gratis a Christo, qui est vera et prima Ecclesiæ

Hanc Dei dulcedinem gustata S. Petrus, cum visa humanitatis Christi gloria in monte Thabor quasi ebrius exclamavit: « Domine, bonum est nos hic esse: faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Mosi unum, et Elie unum, » *Math.* XVII, 4; et Psaltes: « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te! » *Psalm.* XXX, vers. 20; et Sponsa: « Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo, » *Cantic.* cap. II, vers. 5, ubi vide S. Bernardum; et S. Paulus: « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, » II *Corinth.* I, vers. 3. Vide dicta Actor, v, vers. 41; et Sapiens cap. XII, vers. 1: « O quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus! » et Isaias, cap. LXVI, vers. 11: « Ut sugatis et replamini ab ubere consolationis ejus, ut mulgeatis et deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus; » et S. Hieronymus, epist. ad *Ctesiphontem*: « Omne, ait, quod habemus bonum, gustus est Domini: quanto plus bibo, tanto plus sitio fontem vite. » Vide S. Augustinum in *Solitiquis*, cap. XXI et XXII.

4. AD QUEM (Dominum, puta Christum) ACCEDENTES LAPIDEM VIVUM. — S. Petrus a metaphora novæ nativitatis et lactis spiritalis, quod fidelibus assignavit, transit ad aliam apud Hebræos similem, fabricæ scilicet, et lapidum ejus. Hebræi enim filios vocant *בנין* *banim*, quasi *בנין* *banim*, id est *adificat*, suum *בנין* *banim*, id est *fabricam* et domum, puta Ecclesiam. Sic ait Poeta, *בנין בנין נאדיר; בנין אפיקוס*, id est, columnæ domorum (familiarum), filii sunt masculi: sicut enim ex lapidibus edificantur domus, et ex filiis masculis familia (2).

Porro ad Christum accedimus non ambulando, sed per fidem, spem et charitatem et credendo, in eum sperando, eum amando: Deus autem tam benignus est, ut quandoquomque etiam in media nocte ad eum accedimus, aures et manus nobis præbeat, nosque amantissime excipit. Vile S. Chrysostomum in *Psalm.* IV. Ita S. Augustinus, in *Psalm.* LXXXVI: « Erigeris, ait, in hanc fabricam affectu pio, religione sincera, fide, spe, charitate: et ipsum edificare ambulare est. »

Nota primo: Petrus quæ petra, delectatur nomine et metaphora petreæ et lapidis, simulque modestè significat se factum esse petram præcario et gratis a Christo, qui est vera et prima Ecclesiæ

(2) « Sensus (vers. 4 et 5) propriis verbis expressus: A quo tempore Jesum a primis discipulis habebat, et in eum, Deo autem carissimum, pro Messia agnovisset, eumque colisset, ab eo tempore ipsi quoque Deo estis cari; estis pars societatis selectissimorum hominum, Deum scilicet præcepta Christi colentium. Hæc igitur descriptio dignitatis et excellentiæ Christianorum, » dicit Rosenmüllerus.

(1) Pergit in copta translatione. Infantes qui degustaverunt lac matrem, magis illud appetant, et desiderant matrem. Ita etiam Christiani experientia edocti quam sepe sit et salubre lac doctrinæ, magno amore accipiunt in Christum.

petra, a quo Petrus et ceteri fideles fiunt petreæ; Christus ergo est primus Petrus, id est, petra et lapis. *Primo*, quia ipse est lapis angularis et fundamentalis Ecclesiæ. *Secundo*, quia uti lapis suo pondere ex alto ruit in præceps, ita Christus amoris sui erga nos pondere de cælis descendit in terram. *Tertio*, quia fortis est et constans, ut petra; lapis ergo significat fortitudinem, humilitatem et charitatem Christi. *Quarto*, quia uti lapis Davidis percussit et occidit Goliath, ita Christus percussit et enervavit dæmonem. *Quinto*, quia Christus est petra refugii fidelibus in se sperantibus, juxta illud *Psalm.* CII: « Petra refugium horinacis. » Hinc David jubilans ait: « In petra exaltavit me. » Et: « Statuit super petram pedes meos, *Psalm.* XXXIX, 3, et *Psalm.* XXVI, 3.

Hæc de causis Christus multoties in Scripturis adumbratus est per lapidem. *Primo*, *Zachar.* III, cum ait: « Super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus, et auferam iniquitatem terræ in die una. » *Secundo*, per lapidem super quo dormiens Jacob vidit scalam in cælos prorectam, per quam ascendebant et descendebant angeli, *Gen.* XXVIII, ut ibi dixi. *Tertio*, per lapidem super quo orans et lassus brachia sustentans Moses, victoriam impetravit Josue et Hebræis contra Amalec, *Exodi.* XVII, quarto, per lapidem qui percussus a Mose dedit aquam populo sitienti, *Nam.* XX, *Quinto*, per lapidem speluncæ, in quo positus Moses vidit gloriam Dei transeuntis, *Exodi.* XXXIV, *Sexto*, per lapidem, quo David inleremit Goliath, I *Regum.* XVII, *Septimo*, per lapidem tabularum, cui Deus digito suo Decalogum inscripsit, *Deuter.* XXVII, 2, *Octavo*, per lapidem quem Josue in testimonium erexit, *Josue.* XXIV, 26, *Nono*, per lapidem cui imposita est arca testamenti, I *Regum.* VI, 23, *Decimo*, per lapidem adiutorii, I *Regum.* VII, 12. Hæc omnia congesti S. Cyrilianus, lib. II *Contra Judæos*, cap. XVI. Porro Christus est lapis non qualis qualis, sed pretiosus, uti dicitur vers. 6, puta marmoreus, gemmeus, adamantinus: unde eidem inedicata sunt duodecim fundamenta gemmea, puta duodecim Apostoli. Tota enim fabrica cælestis Jerusalem, id est Ecclesiæ, est aurea et gemmea, *Apocal.* XXI, 19.

Nota secundo: S. Petrus Christum vocat lapidem non inanimem, sed animatum et vivum, græce *λίθος*, id est *viventem*, quia ipse est Deus et homo vivus. Nam primo, quia Deus, est vivus, imo ipsa vita essentialis et increata, ac vita causalis omnium viventium, puta angelorum, hominum et animalium: est enim ipse causa vite, primo, naturalis, puta vegetative, sensitivæ et rationalis. *Secundo*, est causa vite spiritalis animæ per gratiam. *Tertio*, est causa vite beate per gloriam. Hoc est quod ait S. Joannes, *Evangel.* I, 4: « In ipso vita erat, et vita erat lux hominum; » et epist. I S. *Joan.* I, 2: « Vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam

eternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis. » *Secundo*, Christus qua homo, est vivus, quia a morte resurrexit ad vitam immortalem et gloriosam. *Tertio*, Christus est vivus, id est, vivificans omnes per sua merita et mortem, scilicet animas per gratiam, corpora per resurrectionem, juxta illud *Joannis*, cap. VI, vers. 58: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducavit me, et ipse vivat propter me; » et *Joan.* v, 25: « Venit hora, et nunc est quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audiverint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso. » Super Christum ergo quasi lapidem vivum edificatur Ecclesia, quasi corpus Christi vivum et ab eo vivificatum.

Porro grammaticæ ad litteram « lapis vivus » vocatur, qui in sua rupe aut vena nascitur, indeque exciditur aut eruitur (unde Christus vocatur lapis excisus de monte, *Daniel.* II, 24). Sicut enim sunt venæ argenti, auri, ferri, seris, etc., sic sunt et venæ lapidum ac gemmarum, uti docet Anselmus Boethius lib. *De Gemmis*. Unde Plinius, lib. XXXVI, cap. XVIII: Theophrastus, inquit, et Mutianus esse aliquos lapides qui pariant, credunt. Idem, lib. XXXV, cap. XIII, asserit « ferre pulverem in Puteolanis collibus opponi maris fluctibus, merumque protinus fieri lapidem unum inexpectabilem undique, et fortiorum quotidie. » Adiditque pari modo terram Cyzicenam lapidescere, æquæ ac Cnidiam: « Quin et ab Orapo, inquit, audiem usque quidquid terre attingitur mari, mutatur in saxa. »

Simili modo aqua viva dicitur, quæ e sua scaturigine aut vena (uti sanguis ab hepate) ebullit, et quasi vitaliter scaturit ac fluit; ac adverso aqua mortua est stagnans, quæ in lacubus et paludibus immota consistit.

Rursus « lapis vivus » est magnes, quia ferrum movet et trahit. Vitam enim habent quæ se movent; anima enim est principium motus. Item pyrites, qui plurimum habet ignis, vivus appellatur, ait Plinius, lib. XXXVI, cap. XIX. Hæc pertinet lapis fugitivus, ita dictus a fuga, de quo Plinius, lib. XXXVI, 43: « Eodem, ait, in oppido (Cyzico) est lapis fugitivus appellatus. Argonautæ eo pro anchora usi, ibi reliquerunt. Hunc e Prytanæo sæpe profugum fixere plumbo. » Idem lapis in statua Memnonis, « quem quotidiano solis ortu contactum crepare dicunt, » ait Plinius, lib. XXXVI, cap. VII, quorum pens Plinius sit *lib. 266*. Hæc omnia facile est adaptare Christo.

AB HOMINIBUS QUIDEM REPROBATUM. — Judæi enim, Scribæ, Pharisei et Pontifices spreverunt Christum, eumque quasi lapidem inutilem, imo noxium reprobarunt et rejecerunt a fabrica sue Synagogæ.

A DAGO AUTEM ELECTUM — in fundamentum Ecclesiæ, per resurrectionem, ascensionem in cælo, missionem Spiritus Sancti, et nominis cele-

britalom in toto orbis illi subjecto. Græcum *επιχειρ* et *pretiosum*, ut vertit Tigurina, et *honorabilem* significat.

5. ET IPSI TANQUAM LAPIDES VIVI SUPEREDIFICAMINI. — Id est, superedificate vos Christo per charitatem, ejusque opera que fidem vivificant. Beda ait quosdam legere *sursum edificamini*, ut scilicet tendatis in cælum, ibique sit mens, cogitatio et conversatio vestra. Lapidem vivos vocat « viros robore firmatos, » ait S. Ambrosius in cap. III S. Lucae.

Nota analogias lapidis in fabrica, et fidelis in ecclesia. Primo enim, sicut lapis poliri et quadrari debet per tribulationes et tentationes, sit aptus ad fabricam, ita et fidelis poliri quadrari debet per tribulationes et tentationes, sit aptus ad fabricam Christi, juxta illud S. Ambrosii et Officii divini in dedicatione. Ecclesiae: « Tunsonibus, pressuris expoliti lapides suis coaptantur locis, per manus artificis disponuntur permansuri sacris edificis. »

Secundo, sicut lapis et fabrica suas habet dimensiones, sic et fidelis, quas dimittit Spiritus Sanctus quasi perpendiculum. Audi S. Ignatium, epistola ad Ephesios: « Jesus Christus, inquit, fundavit vos super petram ut lapides electos, aptos ad divinum ædificium Patris, sublatis in altum per Christum, qui pro nobis crucifixus est, perpendiculo usos Spiritu Sancto; fide vero subductos, et charitate elevatos a terra in cælum. » Plura de virtutis dimensionibus dixi Ephes. III, 18.

Tertio, lapis ut collocetur in domo, debet esse durus et fortis, ut et molem sibi incumbentem, et insultus tempestatum ac hostium sustineat; ita fortis pariter et constans debet esse fidelis; hanc autem fortitudinem haurit a Christo, quasi a petra cui incumbit. Ita S. Bernardus, serm. 61 in Cant.: « In petra, ait, exaltatus, in petra securus, in petra firmiter sto, securus ab hoste, tutus a casu; tremis mundus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado: fundatus enim sum supra firmam petram. » Et inferius: « Stat Martyr tripudians et triumphans toto licet lacero corpore, et rimante latera ferro, non modo fortiter, sed et alacriter sacrum et carne sua circumspicit bullire eruorem. Ubi ergo tunc anima Martyris? nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus Jesu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet et negaret; nunc autem in petra habitans, quid mirum, si in modum petre duruerit? sed neque hoc mirum, si exul a corpore, dolores non sentiat corporis; neque hoc facit stupor, sed amor: submittitur enim sensus, non amittitur: nec deest dolor, sed superatur, sed contemnitur. »

Quarto, lapis inferior portat superiorem, et hie inferiorem, ac collateralem: ita « in S. Ecclesia unusquisque et portat alterum, et portatur ab altero, » ait S. Gregorius, hom. 13 in Ezech., juxta monitum S. Pauli, Galat. cap. VI, 2: « Alter alterius

onera portate. » Rursum faber murarius ad perpendiculum edificat lapides, ut si quis extet, eum introrsum retrudat; si quis nimis sit retrusus, foras educat. Ita et Superiores humiles educunt, superbos recondunt; nimis amantes solitudinis, exercent in operibus Martiæ; nimis amantes externam conversationem, addiunt cœlle et silentio.

Quinto, lapis unus alteri calce conglutinatur, itaque se et socium, totamque fabricam firmat: sic et fidelis unus alteri charitate compaginatur, qua se et proximum, totamque Ecclesiam firmat et corroborat. Plures analogias recensui in fin. Comment. in Aggæum.

Antistropa huic S. Petri sententia est illa Pauli, Ephes. II, 19: « Ergo jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives sanctorum et domestici Dei superedificati supra fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo et vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu. » Vide ibi dicta. Alludit S. Petrus, æque ac S. Paulus, ad Iacobi LIV, 11: « Ecce ego standom per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris, et ponam jaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles, universos filios tuos doctos a Domino. » Et ad illud Christi: « Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, » Matth. XVI, 18.

DOMUS SPIRITUALIS. — S. Augustinus in Psal. LXXXVI, et alii legunt, in domum spirituales, q. d. Super Christum edificamini, ut sitis domus Dei, non materialis, lignea scilicet, vel lapidea; sed mystica et spiritalis per fidem, spem, charitatem, religionem Dei et Christi. Porro hæc domus sive templum spirituale Dei, partim est universale, puta Ecclesia; partim particulare et singulare, puta anima cujusque fidelis et sancti: de utroque hic accipi potest. Singuli enim fideles, quasi lapides vivi, coagmentant fabricam Ecclesie quasi unius domus et templi universals: unde nonnulli, teste Beda, legunt, *sursum edificamini in domum spiritualem*. Item in hac fabrica Ecclesie quasi templi amplii, sunt quasi templa particularia, puta sacella et camera Dei, juxta illud I Corinth. III, 16: « Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis? » et II Corinth. VI, 16: « Vos enim estis templum Dei vivi, » etc. Unde S. Hieronymus in cap. XI' in Ezech., 3; Leo, serm. 3 in Assumpt., et S. Ambrosius in cap. III et XI Lucae, legunt, *domos spirituales*, in plurali, cum scilicet « libidinum volutabrum commutatur in Dei templum, diversorumque vitiorum sacrarium incipit esse virtutum, » ait S. Ambrosius, ibid. cap. XII.

Hoc sensu et Syrus vertit, *estote templa spiritualia*. Sed prior sensus, ut scilicet « domus spiritualis » intelligatur Ecclesia, est congruentior, tum quia domus singularis est numeri, non pluralis: unam

ergo significat, non multas: unde et Grecæ in singulari habent *εκκλησια*; tum quia S. Petrus fideles vocat lapides: lapides autem non sunt ipsa domus, sed partes ex quibus assurgit et conflatur domus; tum quia eadem phrasim S. Paulus, Ephes. II, 19, ait fideles edificare unam domum, puta Ecclesiam.

Objiciunt hæretici: Ecclesia est domus Dei spiritalis; ergo non est visibilis, sed invisibilis. Respondeo negando consequentiam: domus spiritalis enim hic opponitur domui materiali, quæ ex lignis et lapidibus constat, non visibili. Id patet: nam homines Christianos vocat lapides conflantes hanc domum: homines autem Christiani sunt visibiles, non invisibiles. Rursum « spiritualis » vocatur, quia spiritali fide, religione et cultu colit Deum: ille autem spiritalis cultus, licet sit invisibilis, quatenus internus est, et in anima absconditus, idem tamen visibilis est, quatenus se prodit et videndum exhibet per externam fidei et cultus sui professionem, qua fideles in eadem Ecclesia, concione, Eucharistia, Sacramentis, precibus, etc., visibilibus communicant, suamque fidem et religionem manifestant.

SACERDOTIUM SANCTUM. — S. Hieronymus et Ambrosius locis jam citatis legunt, in sacerdotium sanctum, q. d. Super Christum edificamini, ut sitis sacerdotium, non impurum, profanum et sacrilegum, quale est idololatrarum et hæreticorum; sed purum, sacrum et sanctum. Jam « sacerdotium » hic dupliciter accipi potest, primo, proprie. Ecclesia enim sicut est regnum quod regit, et in quo regnat Christus, sic est et sacerdotium, in quo, et per quod Christus sacrificat et sacrificia offert Deo Patri. Ecclesia enim per veros sacerdotes vera et propria offert sacrificia Deo; per singulos vero fideles offert sacrificia impropria et mystica laudum, precum et bonorum operum. Secundo, metonymice, idque dupliciter: primo, ut sacerdotium sit idem quod cœtus sacerdotum, quo modo cœtus clericorum vocatur clerus, quia ipse est sors, pars et hæreditas Domini. Secundo, ut abstractum more Hebræo ponatur pro concreto, « sacerdotium » pro sacerdotibus. Unde Syrus vocatur clericus. Porro in Ecclesia proprii sacerdotes sunt Apostoli, et ab eis ordinali; improprie et mystici, sunt laici. Unde S. Ambrosius, lib. IV De Sacrament., cap. 1, « Unusquisque, inquit, ungitur (in Baptismo et Confirmatione) in sacerdotem, ungitur in regnum, » ut sit mysticus sacerdos, sicut mysticus est flex. Unde subdit: « Sed spirituale regnum est, et sacerdotium spirituale. » Sic et Origenes, hom. 9 in Levit., ait laicos fieri sacerdotes per sacramentum Confirmationis: in illo enim ungitur in fronte quasi athleta, ut pro fide usque ad mortem decernat, et si opus sit, seipsos per martyrium Deo in sacrificium offerant.

Fidelis ergo laicus dicitur etque sacerdos, sed

mysticus, primo, quia membrum est Ecclesie, quæ veros habet sacerdotes: et Christi, qui est summus Sacerdos: ita S. Didymus et S. Augustinus, lib. XX De Civit. X, et alii. Secundo, quia per veros sacerdotes eis assistendo, serviendo, alendo, cooperando, verum in Missa Deo offert sacrificium. Tertio, quia offert Deo vitulos labiorum, puta hostias laudis, penitentia, mortificationis, charitatis, aliarumque virtutum. Ita explicant S. Athanasius, hom. De Semente; S. Hilarius, in Psal. CXVII; Clemens Alexandrinus, orat. ad Gentes; S. Ambrosius, in Psal. CXVII, octon. 6. Vnde Origenem, hom. 9 in Levit. Hoc sensu S. Augustinus, lib. X De Civit. VI, ait: « Sacerdotium verum (id est insigne, dignum, præstans et Deo gratum, non autem proprie dictum) est omne opus quod agit, ut sancta societas inhereret Deo, relatum ad illum finem, quo beati esse possimus. » Unde S. Leo, serm. 3 in die anniversario assumptionis suæ ad pontificatum: « Omnes, inquit, in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: Sancti vero Spiritu unctio consecrat sacerdotes. » Et statim declarat, quia in re hoc regnum et sacerdotium consistat: « Quid enim, inquit, tam regium, quam subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quam votare Domino consuetum per amem, et immunitatis pietatis hostias de altari cordis offerere? » Quarto, quia offert Deo passionem et mortem Christi, qui vivam in cruce se fecit victimam Deo, presertim dum sumit S. Synaxis. Tunc enim re ipsa representat et annuntiat mortem Domini, ut ait Christus, Lucae XXII, 19, et Paulus, I Corinth. XI, 16. Quinto, quia in cœlo seipsum totum ad perpetuam Dei laudem quasi in sacrificio offert, Apocal. V, 16. Sexto, quia fideles sancti Deo sunt conjunctissimi, quasi ejus amici, domestici, filii et heredes. Sic enim principes Davidi regi conjunctissimi, vocantur sacerdotes, II Regum VIII, ult.

Hæc tamen non probant laicos esse veros et proprie dictos sacerdotes, ut in Ecclesia non esse sacerdotes proprie dictos: hos enim habuit omnis respublica, omnis lex, omnis gens, uti efficaciter demonstrat Bellarminus, lib. I De Baptismo, cap. VIII; imo idipsum ex hoc loco colligitur. Proprie enim loquitur S. Petrus, non de quovis fideli, sed de toto fidelium cœtu, sive Ecclesia, in patet ex eo quod ait: « Vos genus electum, gens sancta; populus acquisitionis. » Loquitur ergo toti genti et populo fidelium: ille autem cœtus et populus verum habet sacerdotium verosque sacerdotes ad id deputatos, ut pro populo sacrificia proprie dicta Deo offerant, uti habuerunt et habent omnes alie gentes et populi: alioqui respublica christiana manca esset et mutila, longaque inferior aliis omnibus rebus publicis, imo profana et laica. Deesse enim ei nobilissima duo et munus, quod rempublicam Deo conjungit et subordinat: tale enim est sacerdotium.

OFFERRE (ad offerendum, ut offeratis) SPIRITUALES HOSTIAS DEO, — in spirituali domo et templo, puta in Ecclesia. *Te spirituales* partim opponitur carnalibus hostiis sacerdotum Aaronicorum: Christiani enim sacerdotes non offerunt hostias carnales eas maculando, excoriando, cremando, etc., sed hostiam mysticam, puta Eucharistiam, in qua Christi caro sub speciebus panis et vini absconditur, ac integra offertur, immolatur et sumitur; partim opponitur hostiis veris, ut « spirituales » idem sit quod improprie et figurate, quales offerunt fideles laici, uti jam dixi; de quibus ait Paulus, *Rom. xii. 1*: « Obsecro vos, fratres, etc., ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem; » et Lactantius, *lib. VI Instit.*, cap. xxiv et xxv: « Quisquis inquit, omnibus præceptis cultibus obtemperat, hic est vere Dei cultor, ejus sacrificia sunt mansuetudo animi, et vita innocens, et actus boni: que omnia qui exhibet, toties sacrificat, quoties bonum aliquid et pius fecerit; » præsertim si id Deo in sacrificium mysticum offerat, eoque magis quo opus in se est difficilior, et majoris mortificationis, patientiæ, obedientiæ, martyrii, etc.

ACCEPTABILIS DEO PER JESUM CHRISTUM. — Ipse enim est redemptor et mediator noster a Deo constitutus, per quem omnia nostra Patri offerre debemus, ut ei accepta, grata, meritoria et impetratoria sint. Quocirca Ecclesia omnes orationes terminat, dicendo: « Per Dominum nostrum Jesum Christum, » etc. Hoc est quod ait Apostolus, *Rom. cap. v, vers. 2*: « Per ipsum habemus accessum per fidem. » Et ad *Hebr. vii, 25*, ait Christum semper Deo assistere, « ad interpellandum pro nobis. »

6. PROPTER QUOD CONTINET SCRIPTURA. — *Isaia* cap. xxviii, vers. 16, ubi æque ac *Ephes. ii, 20*, hunc versum explicui: quare ibi dicta hic non repetam.

7. VOBIS IGTUR HONOR CREDENTIBUS. — *q. d.* Vos, o credentes in Christum, non confundemini, sed honorabimini a Christo in die judicii, quando ab eo accipietis gloriam et coronam regni celestis, juxta illud *Psal. cxxxviii, 17*: « Nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum. »

NON CREDENTIBUS. — Legit interpret *ἀνομιῶν*; jam legitur *ἀνομιῶν*, id est inobedientibus, qui scilicet noluerunt Christo obedire, sive ut in eum crederent, sive ut legi ejus parerent.

FACTUS EST IN CAPUT ANGULI. — Factus est lapis capitalis, angularis, primarius et fundamentalis domus Dei, puta Ecclesiae.

8. ET LAPIS OFFENSIONIS ET PETRA SCANDALI. — Citat *Isaia* cap. viii, vers. 14. Vide ibi dicta. Hoc est quod canit Simeon: « Positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israel, » *Luce ii, 34*.

HIS QUI OFFENDUNT VERBO. — Multi explicant, *q. d.* Qui peccant per verbum, puta verbis suis

contradiciendo et resistendo Christo, eumque blasphemando. Ita Hugo, Lyranus, Thomas Anglicus et Dionysius. Verum græce est *ἁποστασίου* *ἡγοῦσα*, id est, qui impingunt in verbum, qui scilicet ad verbum Evangelii offenduntur et scandalizantur. Unde Syrus vertit, *qui offendunt ad petram, eo quod non aquiescant sermoni*. Hinc explicans subdit Petrus: « Nec credunt in quo et positi sunt; » Judeis enim prædicatio Christi crucifixi erat scandalum, Genibus stultitia, *1 Cor. ath. i, 23*.

NEC CREDUNT IN QUO ET POSITI SUNT. — *Primo*, Beza ex hoc loco contendit, reprobos ante prævisionem operum et peccatorum a Deo positos, id est, destinatos esse ad inobedientiam et rebellionem, sicut electi a Deo solo ante prævisionem meritorum destinati sunt ad fidem, obedientiam et salutem. Aditque: Hoc enim ait hic S. Petrus, scilicet eos positos esse, utique a Deo, ad hoc, ut non credant. Dices: Ergo crudelis est Deus. Respondet Beza: Imo misericors, qui vel unum salvet. Ad hæc, inter decretum Dei et decreti executionem intercedit causa damnationis, eorum scilicet improbitas, ita ut nullos nisi seipos possint accusare. Hæc ille, sed imple et imperite: nam *primo*, si Deus destinat illos ad inobedientiam et rebellionem, ergo primus ipse peccati, puta inobedientiæ et rebellionis est auctor, quod est blasphemum. *Secundo*, ergo destinati ad hoc a Deo non peccant rebellando, tum quia parent ejus decreto et destinationi, tum quia illi, utpote divino et inevitabili, resistere nequeunt. Quis enim hominum resistere queat Deo? « Voluntati enim ejus quis resistit? » *Rom. ix, 19*. *Tertio*, si Deus decretum inobedientiam, ergo eandem executionem et operatur: decretum enim Dei est efficax, et quod decernit hoc efficit. Quare improbitas inobedientium non aliunde manabit, quam a Deo, Deique decreto, eique erit adscribenda, non ipsis hominibus improbis et inobedientibus, utpote qui ad inobedientiam a Deo efficaciter aguntur et impelluntur, imo determinantur, juxta Calvinum et Beza, qui negant liberum hominis arbitrium, omniaque in homine censent fieri æque a Deo, quæ omnia sunt stollida, æque ac blasphema.

Secundo, Catholici nonnulli sic explicant, *q. d.* Infideles positi, id est, destinati sunt ad non credendum a se, suaque voluntate et malitia, deinde a Deo positi sunt in ordine reprobationum. Rursus et potius, infideles ob priora sua scelera merentur relinqui a Deo, exæcari et obdurari, ut non credant Evangelio, esto gratiam sufficientem eis non denegat: ita Didymus, Œcumenius, Gagnæus, Salmeron et alii (1).

Tertio, Frasmus, Vatablus, Cajetanus et Titelmannus, sic explicant, *q. d.* « Nec credunt, » scilicet in fundamentum, vel lapidem angularem, in quo

(1) Ita et Allioli. Hæc igitur phrasid accipienda est ex usu vite communis, quo ea que permitte Deo sunt, referuntur ad actionem affectionisque Dei.

positi et collocati fuerant, puta in Christum: judaismus enim et Synagoga tanquam vera Dei Ecclesia in Christo posita et fundata erat, ejusque meritis imitabatur.

Quarto et genuine, pro « in quo » græce est *ἐν*; id est, in quod, *at* quod, scilicet ad credendum, sive ut credant Christo et Evangelio, *q. d.* Positi sunt ad credere in Christum, nec tamen credunt, quia credere nolunt. Omnes enim homines, et maxime Judæi, positi, id est, creati sunt et ordinati per legem et Prophetas ad hoc, ut in Christum lege et Prophetis præsignatum credant. Ita Bedæ et Lyranus. Deus enim creavit et ordinavit homines ad bonum, puta ad credendum ut salutem assequantur, non autem ad malum, puta ad non credendum et rebellandum, ut eant in gehennam. Hoc enim tyrannicum et plusquam tyrannicum est: nemo enim tyrannorum hoc fecit, aut facere voluit, vel potuit.

9. VOS AUTEM. — Pronomen vos, *primo*, potest accipi collective, *q. d.* Vos, o fideles, in unum cœtum collecti, vos, o congregatio Christianorum, vos, o Ecclesia Christi, estis regale sacerdotium, gens sancta, etc. *Secundo*, distributive, *q. d.* Vos, o singuli fideles, estis genus electum, etc., quos scilicet Deus sibi elegit, et qui vicissim Deum elegistis, electioni et vocationi ejus consentiendo et cooperando, uti docet Moses, *Deuter. xxvi, 17 et 18*. Sicut ergo Deus olim Judæos, ita nunc Christianos elegit in sumum populum et Ecclesiam, ac per eos toti mundo benedicit et benefacit. Unde pulchre S. Justinus, epistola ad *Diognetum*, docet Christianos esse in mundo quasi animam in corpore: « Sparsa est anima, inquit, per omnia corporis membra, et Christiani per omnes mundi urbes. Habitat quidem in corpore anima, non est tamen de corpore: et Christiani in mundo habitant, non sunt tamen e mundo. Inspectabilis anima in corpore aspectabili tanquam in presidio collocata est: et Christiani in mundo manere cognoscuntur, sed eorum pietas manet inaspectabilis. Odit oppugnatae animam caro nihil lesa, propterea quod frui voluptatibus prohibetur: odit et Christianus mundus nulla in re violatus, quia voluptatibus resistunt. Infensam sibi carnem et membra amat anima, et Christiani odio ipsos prosequentes amant. Anima corpore inclusa est, et ipsa corpus conservat: et Christiani continentur in mundo tanquam in custodia, et ipsi conservant mundum. Immortalis anima in mortali tabernaculo habitat; et Christiani caduca ut iniqui in aeternum, immortalitatem in oculis præstantes. Incolunt cum cibus et potionibus male tractatur, fit melior; et Christiani dum quotidie suppliciis mulctantur, magis multiplicantur. »

Moraliter hinc docet S. Hilarius, in *Psal. cxviii*, et Clemens Alexandrinus, orat. ad *Gentes*, Christianos debere fugere omnem umbram luxuriae, superbie, etc., quia omnes sumus genus electum.

imo reges et sacerdotes, in quibus eligendis summa adhibetur ratio et discretio.

REGALE SACERDOTIUM. — Citat *Exodi xix, 6*, ubi Moses Synagagum Judæorum vocat « regnum sacerdotale, » vel, ut Hebr. est, *regnum sacerdotum*: simili enim modo Petrus et Septuaginta verba Mosis eleganter et prudenter invertens, vocat « regale sacerdotium. » Causam hujus inversionis dedit *Exodi xxix, 6*, quia scilicet in Synagoga Judæorum regnum eminebat sacerdotio, in Ecclesia vero Christi sacerdotium eminet regno, et regnum referitur ad sacerdotium quasi temporale ad spirituale. Unde Syrus vertit, *vos estis sacerdotium ad regnum*. Ecclesia ergo est regnum Christi, non temporale, laicum et profanum, sed caeleste, sacerdotale et sacrum. Eadem, vice versa et potius, est Christi sacerdotium non legale, non gentilitium, non plebeium, sed regale, eximium, illustre, magnificentem, caeleste et divinum: idque *primo*, quia primus ejus sacerdos et conditor, puta Christus, fuit summus Pontifex et Rex, imo Deus et Dei Filius. Unde ejus typus fuit Melchisedech rex et pontifex, ad quem hie alludit S. Petrus, *Hebr. vii, 1*. *Secundo*, quia victima ejus est regalis, eximia et divina, puta Christus, qui in ara crucis quasi regalem hostiam pro nobis obtulit se, atque indes in altari Eucharistiae per sacerdotem se offert Deo, uti docet Concilium Tridentinum, *sess. XXIII, cap. ii*. *Tertio*, quia modus offerendi est regalis, tum quia non maculando et laniando, uti facebat Aaron et cæteri, sed sublimi et arcana operatione Spiritus Sancti consecrando et transsubstantiando panem in corpus Christi, peragitur; tum quia regali, liberali, munifico animo, pleneque amore et cultu, quasi regium donum regi Deo offertur: est ergo hoc *ἱερατικὸν ἔργον*. Simili de causa S. Jacobus legem charitatis vocat regalem, ut dixi cap. ii, vers. 8. *Quarto*, quia fructus ejus est regalis: nam peccata abolet, Deum placat, gratias et virtutes omnes conciliat, denique meretur et ducit ad regnum celorum, tanquam sacerdotem quos fideles pro quibus offertur, reges cœli efficit. Meminerit ergo sacerdotem cum celebrant, se obire regale sacerdotium, illudque regali animo, amore et religione Deo offerant. Hoc est quod ait Paulus, *Hebr. cap. ix, 14*: « Christus assistens Pontifex futurorum honorum, etc., neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa. » Hinc sacerdotem gestant in capite coronam, tum alias ob causas, tum ob regale sacerdotium novi Testamenti, quod omnium rerum est perfectio, ejus index est circulus et corona.

Secundo, non solum Ecclesia, sed et singuli fideles sunt sacerdotale regnum, et regale sacerdotium, sive, ut vertit Chaldaica, *Exodi xix, 6*, *reges et sacerdotes*. Reges, tum quia regunt suos sensus, membra, potentias, passiones, usque comminantur. Ita S. Gregorius, *lib. XXVI Moral.*, *xxvi*: tum quia familiares, imo filii sunt Jesu Christi,